

L 52
(1-7)

h. 52

EESTI NOORTE MEESTE KRISTLIK ÜHING ROOTSIS

Estniska KFUM i Sverige + Estonian Y M C A
Bisser Jarls gatan 35, Stockholm.

Loenguteseeria Nr. 1 /Teaduse ja kultuuri valdkonnast/
Loeng Nr. 6 /ENMKÜ üldklubidele/

MAAILMASÕJA PÄEVAD JA SELLE JÄRELAASTAD.

Koostanud mag. R. Kiviranna.

Jooni YMCA ajalõbst Maailmaliidu peasekretäri
Dr. Karl Friesi mälestuste põhjal.

Kui puhkes esimene maailmasõda ja rahvad olid üksteisest eraldatud surmakülvavate rünnetega, siis tähendas see muidugi sellisele kogu maailma haaravale tööle nagu seda on Noorte Meeste Kristlikkude Ühingute töö, kindlasti suuri takistusi. Kuid too raske olukord sisaldas endas ka midagi muud: kõigepealt uusi ja suuri vastutusrikkaid tööülesandeid. Keset raskeid olukordi on YMCA-l olnud võimalusi kimitada maailmale, et tal on tõepoolest täita aktuaalseid ülesandeid ristiusu põhimõtete kandmises ja nende rakendamises tegevikku eilu, võitluste, raskuste ja kannatuste keskel.

Esimene maailmasõda tähendas YMCA tegevuse- ja tööpiiride ulatuslikku avardamist. Ajal, kus miljonid mehed olid sunnitud mahajätma oma kodu, töö ja sageli oma kodumaa, oli loomulik, et rad nii inimestena kui ka sõduritena vajasid hingelist jõudu, mida inimesele suudab anda Kristuse evangeelium kui Eumala vastus inimese elu põhiküsimustele.

Töö sõdurite ja ohvitseride keskel nende usuliste ja kultuuriliste vajaduste täitmisel teeb YMCA omale üheks sõjakestvuse konkreetseks ülesandeks. Tööle sõjaväe keskel lisandub peagi erilise tööharuna YMCA töö sõjavangide eest hoolekandmisel, mis kujuneb peagi Noorte Meeste Kristlikkude Ühingute üheks sõja-aja iseloomustavamaks ja õnnistusrikkamaks tööharuks. Selle töö alguse kohta jutustab tolleaegne Rootsi KFUM-i peasekretär Dr. Karl Fries järgmisi huvitavaid üksikasju. Ta oli saanud kutse Dr. Mottilt just varsti peale sõja puhkemist sõita Berliini, et seal arutada küsimusi seoses Kristliku ^{tööpilas} maailmaliidu tööga. Sõda oli ka selle suure organisatsiooni asetanud erilise olukorda ja oli tarvis paljudes põhilistes ~~küsi~~ küsimustes saavutada ühtlane kristlik hoiak keset sõjast tingitud ühenduste

katkemist ja üldist rasket olukorda. Küllap see oli rohkem kui juhus, et üksjuba tolelaegseid kristlaskonna suuremaid vaimseid juhte Dr. John Mott selle nõupidamise ajal kokku puutus Berliinis asuvate inglise sõjavangidega, tutvus nende olukorraga ja sai sellest tõuke YMCA jõudude suunamiseks sellele tahtsale uuele töövaljale. Dr. Mott, Dr. Karl Fries ja üks inglise pastoreid said sõjaväe võimudelt loa külastada noid mehi, kes varsti peale sõjategevuse puhkemist olid sattunud sakslaste jätke sõjavangi. Tolles laagris viibis umbes 4000 ohvitseri ja sõdurit inglise eliitrügementidest. See oli haaravaks ~~xxx~~ elamuseks kui Dr. Mott kõneles nendele meestele suurel vabaõhu jumalateenistusel. Pisarad nii paljude muudu karmide meeste silmis kõnelesid sellest kui avatud on teatud olukordades meeste südamed kui nendele osatakse evangeeliumi õieti ja süravalt edasi anda.

Too suur haarav vabaõhu jumalateenistus tähistabki sisuliselt YMCA sõjavangide töö algust, mille kaudu kiljonid mehed paljudes maades on võinud saada materjalset ja vaimset abi, keset sõjavangiks olemise rasket ja sageli meeleheitlikku aega. Õnnistusrikas töö, mis YMCA sõjavangide sekretäride energilise tegevuse kaudu järjest suuremaks paisub, ei hakka mitte ainult Euroopat, vaid ta tungib ka Siberi vangilaagrite viljatsusse ja Vaikse Ookeani kaugete kallasteni.

Sõjavangide abistamistöö hingestajaks saab Rootsis kroonprintsess Margaretha, kessuure huvi ja armastusega organiseerib Rootsi poolset pidevat abi. Abistamistöö peastaabiks saab üks tubadest Stockholmi Kuninglikus Lossis kust aastate jooksul läbistub loendamatuid kirju, toitainete pakke ja raamatuid, mis saadetakse teele kroonprintsessi isiklikul tööil ja juhtimisel. Dr. Karl Fries ise ja paljud KFUM liikmed ohverdavad selleks tähtsaks tööks oma jõudu ja aega.

Sõjavangide abistamise töö teostamisest võtavad osa sajad YMCA sekretärid paljudes maades. Kaasatöötades mitte ainult pakside vahendamisel vaid ka palju rohkemal määral laagrite külastamise ja seal toimuva usulise ja hingehoidlise töö kaudu.

Amerika Ühendriikide sõtta astumise tõttu läks kaotsi võimalus Ameerika sekretäridel töötada vangilaagrites, väljaarvatud laagrid nende oma territooriumil või liitlaste aladel. Seda võbra suurema intensiivsusega tuli nüüd tööle rakendada liitlaste sõjavangide eest hoolitsemiseks neutraalsete maade YMCA-del, Rootsi Taani ja Norra KFUM-idel. Rootsi poolt töötas sõjavangide laagrites seitse sekretäri.

Kuna Rootsi ka esimese Maailmasõja puhul oli neutraalne maa, siis

võis siinse KFUM tegevus areneda normaalselt. Rahvusvaheliste ülesannete täitmise kõrval pühendati tõsiselt tähelepanu ühingute seesmise töö paremaks korrastamiseks. 1916 aastast on märkimisväärne Sundsvallis toimunud KFUM konverents, mille töökavas oli ka küsimus: "Kason NMRÜ-l midagi pakkuda ka töölilistele?". Kauaaegne siinne tuntud KFUM tegelane kolonel Emil Melander siirdus konverentsi järele "Johannessi" varjunime all Sundsvalli piirkonna saevabrikutesse, et seal lihtsa töölisena õppida tundma tööliliste olukorda ja neile edasi anda ristiusu põhimõtteid. Muidugi avastasid kaastöölised mõne aja järele, et tollesk vanaks kaastööliseks ei olnud keegi muu kui väga tuntuks ja lugupeetud Rootsi kõrgem sõjaväelane.

Sõja lõppemise järele 1919 a. saab Dr. Kaarl Fries kutse võtta osa Genfis toimuvast YMCA Maailmakomitee koosolekust. Sõidud olid tookord seotud väga suurte raskustega, muude hulgas ka siisesõidu viisumiste saamise osas. Dr. Fries jutustab meile mitmeid huvitavaid üksikasju nendest raskutest. Muude hulgas ka sellest, kuidas ta seisab 51/2 tundi Pariisi prefektuuri ees saas, kuidas see ootamine kujuneb päris huvitavaks ja viljakaks YMCA "töökonverentsiks" kuna hiinlane, kes tema läheduses samuti järjekorda ootas, osutus üheks Hiina YMCA sekretäriks. Ta oli saanud ülesande töötada nende tuhandete hiinlaste keskel, kelle ülesandeks oli puhastada ja korrastada kohti Prantsusmaal, kus olid toimunud Maailmasõja suured lahingud.

Sama aasta juulis toimus Örebros Rootsi KFUM konverents, milles teatavasti võeti vastu otsus asutada "Resande Köpmens Kristliga Föreningen" (Äräreisijate Kristlik Ühing), mis tollest ajast saadik teotseb lähedases koostöös KFUM-iga. Selle organisatsiooni mõtte oli Fries kaasa toonud Ameerikast. Peatudes ühes hotellis Chikagos, leidis ta oma toas laual biibel. Lähema vaatluse jures selgus, et selle biibli oli hotellile kinkinud Ameerika Kristlikkude Äräreisijate Ühing, kes oma muu tegevuse kõrval kannab hoolt ka selle eest, et kõikides Ameerika hotellitubades leiduks biibel. Rootsi vastava organisatsiooni ellukutsumise järele on see nüüd nõnda ka Rootsis. Nende biiblite lähema silmitsemise järele selgub, et nad ei seisa seal mitte kasutamata. On teada mitmeid juhtumeid, kus niisugune hotellitoas olev biibel saab raskes hingelises olukorras olevale inimesele sisenemiseks abiks ja toeks.

Sõjategevuse lõppemisele järgnevad aastad on Dr. Friesile kui Rootsi KFUM peasekretärile täis paljuid töid, konverentse ja reise, mis selle ülesande täitmisega ühenduses ja mis teda viivad ka mitmele poole sõjaraskuste ja sõjatarajärgede all kannatavasse Euroopasse.

1920 aastal teostus Genfis YMCA Maailmakomitee esimene järelsõja-
aegne plennar koosolek. Dr.Mott esitas sellel koosolekul põhijooned järgnev
vate aastate tööks. Sõja tõttu rahvaste vahel tekkinud viha ja vihkamise
kuristikkude ületamiseks peab Dr.Mott vajalikuks, et NMKÜ-d teotseksid
vastastikkuse arusaamise, üksteise mõistmise, osaduse ja koostöö huvides
vastavate rahvaste NMKÜ-de liitude vahel. See ettepanek pörkus Prantsuse
esindaja väga teravale vastuseisule, kes ei tahtnud midagi teada koos-
tööst sakslastega. Lõpuks õnnestus Dr. Mottil vaigistada ägestunud tun-
deid ja nõnda siis võeti vastu tema poolt esitatud otsus. Selle otsuse
vastuvõtmiseks aitaskässa ka Lõuna-Ameerika esindaja sõnavõtt, kes kuigi
ta oli sõjas kaotanud oma ainsa poja, ei jäänud prantslaste kibestunud,
kes stööle vaenuliku hoiakut.

Sellel tähtsal koosolekul toimus Maailmaliidu peasekretäri valimine.
Kuna YMCA-l tuli täita tähtsaid ülesandeid maailma vaime ülesehitamise-
töö suures kavas ja ühtlasi aidata kõrvaldada sõjast tingitud vihkamise
mentaliteeti, siis peeti vajalikuks, et Maailmaliidu peasekretär valitaks
mõne niisuguse rahva silmapaistvamate YMCA tegekahjulast, kelle maa
ei olnud võtnud osa sõjategevusest. Valik langes Rootsi peasekretärile,
Dr.Friesile, kellel selleks olid kõik eeldused, et täita seda suurt ja
vastutusrikast kohta. Tema ulatuslik rahvusvaheline tegevus Kristlikus
Üliõpilasmaailmaliidus oli teda viinud kokkupuutesse mõjukate kristlike
tegelastega kogu maailmas, mis talle tuli kasuks nende ülesannete täitmisel,
mis teda nüüd Genfis ootasid.

1920 aastal võtab Dr.Fries osa Ameerika Kristlike Üliõpilaste
suurest konverentsist mis oli koondanud 7000 üliõpilast Ameerika kõikidest
osadest, kes olid nõus rakenduma arstidena, misjonäridena jne kristliku
liikumise teenistusse. Ameerikas viibides võtab Dr.Fries osa ka mitmete
teiste kiriklike konverentside tööst, mis olid kokku kutsutud, et la-
hendada Maailma taasülesseehitamise probleemi.

Tacasisõidul peatud Dr.Fries Inglismaal, võttes osa Briti YMCA sekre-
tärade konverentsist, kus muude hulgas arutati ka küsimust, kuidas vältida
et YMCA töö ei kujuneks mitte x liiga pinnapealseks, probleem oli ju esile
kerkinud selle tõttu et ulatusliku tegevuse kaudu sõdurite keskel tuli sõ-
ja aastatel paratamatult pühendada ulatuslikku tähelepanu ka meelelahutus-
likule küljele.

Selle järele asub Dr.Fries Genfixxxx oma uute suurte ülesannete
täitmisele

Terve rida raskeid probleeme ootasid uut peasekretäri. Raskeimad nendest olid tingitud sõjale järgnenud poliitilistest olukordadest. Prantslaste ja sakslaste vahekorid oli endiselt terav. Sakslased hoidusid eemale ametlikust koostööst Maailmaliiduga. Dr. Fries külastab korduvalt Saksa NMKÜ-d et kõrvaldada ebanormaalset olukorda. Lõpaks jõutakse nõnda kaugemale, et mõlemad vaenulikud pooled - prantslased ja sakslased - on nõus saatma oma esindajad ühistele NMKÜ nõupidamistele.

Ütrechtis toimunud YMCA koosoleku järele külsatasid Maailmaliidu sekretärid ka kohti kus Prantsuse pinnal olid toimunud Maailmasõja raskemad lahingud. See oli valusalt hingelõikuv pilt kohutavast hävitustööst: maa-tasa tehtud külad ja asulad, põlenud surnud metsad, kirikute ahervared, varjendid ja kaitsekraavid, mis kõik kopelesid sellest kui palju on inimesed sõin kannatanud. Ja lisaks veel need lõputud sõjas langenute ristide read, mille all puhkasid sõbrad ja vaenlased, inimesed nii paljudest rahvustest.

Genfi tagasipöördumise järele kõlastab peasekretär Tšehhoslovakkia NMKÜ-d. Bratislavas toimus just sel ajal suureparase uue Ühingu maja pühitsemine. Suureparase abistamisetöö tõttu mida YMCA oli sõjaajal teostanud oli YMCA nimi Tšehhoslovakkias väga populaarne.

Järgmiseks reisiks on peasekretäril, kes oli vahepeal pühitsenud oma 60-dat sünnipäeva, teekonda Ameerikasse, et osa võtta sekretäride ja juhatuse liikmete töökonverentsist. Kuna sõja tõttu YMCA töö väga ulatuslikuks oli kujunenud siis oli sellega seoses ühtlasi hädadicht muutuda pinna-pealseks. Sellest tingituna esines töökonverentsi ättekannetes ja diskussioonides kindel nõue töö süvendamise järele. Liikumise huvides leiti, et on tarvis üht asja, nimelt "spiritual emphasis" vaimse tegevuse rõhutamist. Dr. Motti paluti koos tema lähemate kaastöölisestega teostada pikem ringreis Ühingutes, et edendada ja süvendada Ühingute vaimset tööd. See kava leidis ka teostamise ja osa sel puhul peetud kõnedest on ilminud teos "confronting Young Men with the living Christ" See Dr. Motti teos on tõlkitud Mag. Cedergreni poolt ka Rootsi keelde: "Kristus' och var tid unge men" (Jönköping, 157 lk).

Dr. Motti mõjutusel astub tollel konverentsil Dr. Fries ühe sammu, millel on hiljem suur tähendus YMCA poiste-tööle. Nimelt ta astub ühendusse tolleaesse Ameerika parima YMCA poistetöö spetsialisti Edgar M. Robinsoniga ja tal ennustub saada tema nõusolek tööle asumiseks poistetöö sekretarina Genfis. Robinsonil valmivad peagi suured, julged plaanid maailmakomitee poistetööks ning 1923 .a. toimub Lõuna-Austrias Pörtschachi

kuurordis suur poistetöö ülemaailmeline konverents 625 osavõtjaga, 20 maast. Konverentsi juhtmõtteks oli "Boys for Christ" (Poised Kristusele!) Poistetöö arengule omab see konverents suure tähenduse. Dr. Mott ja Dr. Cherwood Eddie kirjeldavad suure kaasakiskuvusega töö vajadust eriti aga Jaapani ja Hiina ja India poiste rasket olukorda. Need kirjeldused kutsuvad esile konverentsi osavõtjate tõsise õhvrimeele, nii et Maailmakomites osutus võimalikuks tööle kutsuda 5 uut sekretäri eriülesannetega poistetöö alal. Nende hulgas me kohtame ka kuulsat kirjanikku Basil Matthews - Dr. V.A. Vissert-Hoofti, kes hiljem etendas tähtsat osa kirikutevahelises koostöös ja Kristlikus Üliõpilas Maailmaliidus. Kolmandaks oli Tracy-Strong praegune YMCA Maailmaliidu peasekretär.

1922 a. külastas Dr. Fries Prantsusmaal toimuvat kõikide romaani rahvaste maade YMCA-de esindajate regionaal-konverentsi. Muude hulgas oli seal esindatud ka Hispaania ja Portugali YMCA-d. Dr. Fries jutustab, missugust tugevat mõju avaldas nende väikeste ja raskustega võitlevate ühingute töö. See mõju süvendas ka veel konverentsiga ühenduses aset leiduv k ekskursioon kohtadesse, kus hõgenottide tagakiusamise ajal evangeelsed kristlased pidasid oma jumalateenistusi koobastes.

Järgneva reisi ülesandeks, mis teda viib Viini ja Budapesti, on nõnda samuti julgustada ja virgutada YMCA-de tööd, mis nendel maadel toimus suurte raskuste ja majandusliku surutiste keskel.

Kopenhaagenis toimunud Maailmakomitee plenaaristungi järele lahkub teine Maailmaliidu peasekretäridest B.H. Phildius, ja nii tuleb Dr. Friesil kanda üksinda Maailmaliidu peasekretäri suurt töökoormat. 1922.a. külastab Dr. Fries Poolat, Läti ja Eesti. Kõikides nendes maades oli YMCA väga populaarne ja tegevus ühingutes intensiiv. Töö organiseerimiseks, mis alles hiljuti alanud, olid kohal Ameerika sekretärid. Eesti kohta jutustab Maailmaliidu tolleaegne peasekretär, et teda võeti seal vastu kõige suurema sõbralikkusega. Oma mälestusi tollest Eesti külastamisest kirja pannes ta meenutab eriliselt ka Eesti YMCA-le nii suurte teenetega Ameerika sekretäri Herbert S. Gotti. Viimast korda kohtab Dr. Fries Mr. Gotti Stockholmis 1932.a. suvel. Gott oli siis väga kahvatu ja kõhn. Ta ei olnud Eestile annud mitte ainult oma rikkalikke kogemusi ja oma tulise hinge, vaid sinna karmikliimalisse udusesse Tallinnasse jäi ka tema tervis,

1923.a. enne Pörrtscha^h konverentsi võtab Dr. Fries osa Saksa YMCA-de konverentsist Dresdenis. Selle konverentsi muljetest kõneles ta, et valus oli näha kui tugevasti oli mõjustatud sõjast tingitud alatoitlusest need

noored inimesed. Kuid teisalt oli see haaravaks elamuseks näha 10.000 noort meest tulevat kokku YMCA põhimõtete alusel. Konverentsi armulaua jumalateenistusest osavõtt oli nii suur, et seda tuli korraldada korraga paljudes avarates Dresdeni kirikutes.

1924.a. on märkimisväärne ringreis Noortas, sealt kulges teekond edasi Stockholmi kaudu Soome, et teha ettevalmistusi 1926.a. Helsingis toimuvaks YMCA-de Maailmakonverentsiks.

Tagasiteekonnal külastab Dr.Fries Tallinna ja Tartu ühingu^{id}.

Järgmine reis viib teda Lõuna-Ameerikasse. Sellele teekonnale saab Dr.Fries omale kaasa ühe ülesande Rahvusvahelise Tööstööbüroo juhatajalt Albert Thomaselt, nimelt selgitada kas oleksid Lõuna Ameerika riigid nõus vastu võtma Vene ja Armeenia põgenikke. Vaatamata energilistele sammudele mida ta selles asjas astub Brasiilias, Argentiinas ja Uruguais, ei õnnestu tal ometi saavutada positiivseid tulemusi, kuna venelased ja armeenlased ei olnud seal kuigi populaarsed. Sõit Lõuna-Ameerikasse toimus suurel Inglise aurikul. Dr.Fries oli võtnud reisile kaasa biibli osi umbes 10 keeles, kaasreisijad-emigrandid võtsid neid muidugi suure tänulikkusega vastu. Nende paljudes keeltes bibliosadega oli aga Dr.Friesil Hispaania ja Portugali piiril sekeldusi, kuna tolliametnikud pidasid neid - kommunistliku propaganda literatuuriks!

Kuna Põhja-Ameerika oli sulgenud sisserändajatele oma piirid, siis hoovas emigrantide voolus nüüd Lõuna-Ameerikasse. Sisserändajate arv üksi Argentiinasse oli 1923 a. üle 200.000. YMCA oli nende inimeste abistamiseks asetanud oma sekretäre Euroopa suurtesse väljarändamissadamatesse ja samuti saabumissadamatesse teisel poolel Atlanti. Nii oli võimalik abistada kümneid tuhandeid kodumaata või oma kodumaalt lahkunud inimesi.

Kogu Lõuna Ameerika tähtsamaks YMCA keskuseks oli Monte-Video, kus asus ka kõrgem sekretäride instituut. Suurimaks keskuseks on Buenos-Aires oma suurepäaste ühingu ruumidega ja väga intensiivse tegevusega.

Mai kuus külastas peasekretär Belgia ühingu^{id}, kes julgelt läbi raskuste võideldes tegid väga head tööd, muude hulgas ka kaevandustöölise keskel.

Samal ajal toimus ka Maailmakomitee täiskogu istang Budapestis. Kuna Dr.Fries oli lubanud peasekretäri ülesandeid täita ainult 1926.aastani siis arutati sellel koosolekul ka tema töö jätkaja küsimust. Valik langes üksmeelselt hiinlasele ja nimelt rikkalikude YMCA kogemusteza andekale Hiina juhtivale kristlasele Dr.T.Z. Koo'le, kelle tegevus Kristlikus

Üliõpilas-Maailmaliidus oli võitnud suure tunnustuse. Dr. Koo oli väga tänulik temale osaks saanud suure usalduse ja austuse eest, kuid ta palus omale mõtlemisaera, et kuuluda kas ei ole temal kui kristlase kohus end pühendada kogu oma jõuga Hiinamaale ja rahvale, kes tol ajal oli läbistumas ühest oma suurimast ajaloolisest kriisist. Mõtlemisaja möödudes teatas ta, et ta on otsuse langetanud oma kodumaa kasuks.

Peasekretäri ülesanded langesid hiljem Saksa päritoluga ameerikalsele B.B. Gethmannile, kes oli olnud 7 aastat Tšehhoslovakkias sekretäriks ja osutanud silmapaistvaid võimeid rahvaste lepitamise- ja lähendamistöös.

Budapesti konverentsil ei arutatud mitte ainult organisatoorseid küsimusi, vaid pühendati suurt tähelepanu ka sellele, mis on ühingute töö kandvaks põhialuseks, nimelt maailmavaatelistele küsimustele.

Nüüd kus sakslased olid ületanud oma negatiivse hoiaku YMCA Maailmakomitee suhtes, võttes osa Genfi plenaar-koosolekust 1924 .a. ja samuti Buapesti koosoleku tööst.

1924 .a. suvel võtab Dr. Fries osa ka Stockholmis teostuvast suurest kirikutevahelisest ekumeenilisest maailmakonverentsist, kes muude hulgas avaldas ka tänu ja tunnustust YMCA tööle.

Vaatamata palju energiat nõudvale Helsingi Maailmakonverentsi ettevalmistustööle, jätkub Dr. Friesil ka veel aega ja energiat küllastada Vahe-meremaade YMCA-sid. Teekond läheb üle Venetsia, Rooma, Atheena, Konstantinopoli, Haifa, Naatsareti ja Jerusalemma. Tasasiteekonnal küllastab ta Kairot ja Aleksandria ühinguid. Jerusalemmas ta puutub kokku sealse YMCA sekretäriaga, kes oli täitnud suuri ülesandeid sõjavangide abistamistöö alal. Nüüd oli ta vegevuses Jerusalemma YMCA-le maja ehitamisega, mis valmides osutus üheks ilusamaks ehituseks kogu maailmas.

Maailmakonverents Helsingis 1926.a. kujunes liikumise suureks jõuliseks manifestatsiooniks. Maailmasõja kibestus ja vastolud olid kristliku ~~meelsusega~~ meelsusega ületatud. YMCA võis ühtlase tervikliku perena täita oma ülesandeid kogu maailma haarava kristliku liikumisega. Selles liikumises on tähtis koht ka sellel mehel, kelle mälestustest me selle ettekande kaudu oleme võinud osa saada. 1926.a. võis ta raske ja vastutusriikka Maailmaliidu tööülesanded üle anda oma järglasele. Töörohketele rännakuaastatele võisid tulla nüüd rahulikuma päevad vaikselt villas keset Rootsi kaurist maastikku. Aga see ei tähendanud mitte nagu oleks ta nüüd väsinud ja tagasitõmbunud. Tulihingelise YMCA tegelasena ja sügava kristlasena ta võetab ka edespäi osa tööst ja võitlusest, mis toimub Kristuse nimel rahvaste ja inimkonna paremaks tulevikuks.

Stockholm, Märts 1946